

WUNDERKIND FELIX

MUSIC BY FELIX MENDELSSOHN

ARS MUSICA
PATRICK VAN DER LINDEN

Felix Mendelssohn Bartholdy (1809-1847)

1	KYRIE IN D MINOR, MWV A 3 (1825)	11'08
	STRING SYMPHONY NO.10 IN B MINOR, MWV N 10 (1823)	
2	ADAGIO – ALLEGRO – PIÙ PRESTO	11'44
3	AVE MARIS STELLA (1828)	9'09
	SYMPHONY NO. 1 IN C MINOR, OP. 11 (1824)	
4	I. ALLEGRO DI MOLTO	11'01
5	II. ANDANTE	6'27
6	III. MENUETTO: ALLEGRO MOLTO	6'57
7	IV. ALLEGRO CON FUOCO	9'06
	CANTATA 'WER NUR DEN LIEBEN GOTT LÄSST WALTEN' (1828)	
8	I. MEIN GOTT, DU WEISST AM ALLERBESTEN DAS	1'12
9	II. WER NUR DEN LIEBEN GOTT LÄSST WALTEN	4'16
10	III. ER KENNT DIE RECHTEN FREUDENSTUNDEN	3'58
11	IV. SING, BET UND GEH AUF GOTTES WEGEN	2'19

TOTAL TIME: 78'14

NANETTE MANS SOPRANO (1, 3, 8-11)

ARS MUSICA ORCHESTRA

ARS MUSICA CHORUS

PATRICK VAN DER LINDEN CONDUCTOR

This album is a tribute to Felix Mendelssohn Bartholdy, a composer I have admired since childhood. Not everyone shares this admiration, as his works were met with much controversy, particularly after his death. This situation has regularly led to either a misunderstanding or insufficient valuation of his music.

Robert Schumann considered Mendelssohn to be the Mozart of the 19th century; Goethe even thought that Mozart's youthful works were like babies' chatter compared to Mendelssohn's. Later discussions of Mendelssohn's music may also have contributed to the fact that his youthful works are hardly known, unlike those of Mozart, whom he so admired. I firmly believe that the fifteen-year-old Mendelssohn's dramatic *Kyrie in D minor* should appear on concert programmes much more frequently.

His work is closely bound to his upbringing in the Mendelssohn family. There was much music-making in the family circle; Felix had not only a chamber orchestra at his disposal but also an important musical equal in his sister Fanny, who provided both stimulus and commentary. Mendelssohn's *1st Symphony* had its first performance in honour of her birthday at a private party at the Mendelssohn home in 1824. He had already composed twelve string symphonies a few years earlier and was clearly flexible in how he dealt with orchestration. Some of the string symphonies were later reorchestrated for other occasions or treated simply as study material — and it is also true that a chamber orchestra fits much better in the setting of music performed at home. Misha Sporck's new orchestration of Mendelssohn's *1st Symphony* should be seen in this context, matching the flexible orchestral setting of the composer's youthful works.

Felix home in Berlin until March 1829. His influence on the music world became immense when he revived Bach's *St Matthew Passion* against all odds on 11 March 1829, after which he began to tour Europe and created international furore. For me this marks a natural end to his musical youth, during which time many of his works were often performed at home as well. The chorale cantata *Wer nur den lieben Gott lässt walten* was composed in either 1828 or early 1829 and is therefore considered as one of his last youthful works.

We discovered his concert aria *Ave Maris Stella* (1828) for soprano and orchestra and were immediately enraptured by the intimate beauty of the music. We wondered why this work is performed so rarely in concert halls nowadays; surely his ability to create a positive mood even in tragic circumstances says nothing about a lack of gravitas in his art.

'One has to be a genius to fathom Bach's genius.'
(Carl Friedrich Zelter on his pupil Mendelssohn)

Patrick van der Linden

A child prodigy who grew up with Bach

CLEMENS ROMIJN

Felix Mendelssohn (1809-1847) was brought up with the music of Johann Sebastian Bach from an early age. A prosperous child prodigy from a wealthy background, he grew up in Berlin and was particularly interested in his musical idols of the past: Bach, Handel and Mozart. Mendelssohn's parental home in Berlin was a meeting place for musicians, poets and writers on Sundays and where they received Heinrich Heine, Wilhelm Müller and Carl Maria von Weber. Mendelssohn composed songs, small symphonies for strings and short operas for these weekly concerts from the age of eleven onwards.

Is it really so strange that we can hear echoes of Bach in this music? He had all but been forgotten by the general public, but his music was nonetheless esteemed by a small circle of connoisseurs. It was Mendelssohn after all who had shaken the dust off Bach's *St Matthew Passion* a century after its 1729 premiere and who was the first to have it revived — and he was only a boy of nineteen at that time. His historic act set in motion the ongoing Bach revival and also the tradition of the yearly performance of the *St Matthew Passion* in the Thomaskirche in Leipzig.

Mendelssohn had inherited his fascination for Bach from his teacher Carl Friedrich Zelter, the conductor of the Berliner Singakademie; Mendelssohn had also been a member of the Singakademie from a young age. The Singakademie's library had held a large collection of manuscripts of music by Bach and his sons that had been sent to Kiev after World War II and was rediscovered only a few years ago. Zelter and Mendelssohn had found that Bach's and Handel's works provided shining examples for a more idealistic and pure style of church music, and so Zelter was the first to set Mendelssohn exercises in composition involving four-part chorales and psalm settings in a strict style. It was also remarkable that Mendelssohn, who had converted from Judaism to Christianity when he was seven, then went on to become the leading representative of Protestant church music in 19th-century Germany — and that was generally how his contemporaries saw him, rather than as the composer of the *Scottish Symphony* and the famous Violin Concerto, Op.64.

Mendelssohn left eighty sacred choral works that range from simple chorale settings to monumental oratorios like *St. Paul* and *Elijah*; these last two works were, like Handel's oratorios, composed not for the church but for the concert hall. Three of his early sacred choral works can be heard here alongside two symphonies from his young Berlin years.

Abraham Mendelssohn took his sixteen-year-old son Felix to Paris in 1825 to ask Luigi Cherubini, then director of the conservatoire, for advice on the young composer's talent. The young Mendelssohn handed Cherubini the *Kyrie in D minor* recorded here — in which he seems to be a son of Mozart and a grandson of Bach — as an example of his ability. The same is true of the beautiful chorale cantata *Wer nur den lieben Gott läßt walten* for soprano, choir and strings from four years later. Georg Neumark's famous chorale melody from 1657, which gained world fame thanks to Bach, is presented here not in the upper voice but in the bass. Also for soprano with wind and string accompaniment and from the same era is the eight minute long *Ave maris stella*. The solo part at the premiere in Berlin in 1829 was sung by Pauline Anna Milder-Hauptmann, who was also a soloist in the performance of the *St Matthew Passion* that same year.

Mendelssohn later — and wrongly — judged his twelve string symphonies as exercises written by a novice. Despite the traces of Bach, Handel, Haydn and Mozart, his *String Symphony No.10 in B minor* shows traces of genius and an imagination and skill that is astonishing for a boy of 14. The same is true of his *Symphony No. 1 in C minor*, veined with Bach and Mozart; Mendelssohn himself conducted the work's premiere in London with great success.

NANETTE MANS

Nanette Mans (2000) is a versatile soprano with a clear yet warm voice. She trained under Henk Neven at Codarts and is a frequent soloist in oratorios and song recitals. She has recently made her debut as soloist in Italy and Germany. Nanette has taken master classes with Margreet Honig, Charlotte Margiono and other renowned musicians during the Udo Reinemann International Masterclasses and similar events. She appears in recital with her regular duo partners Mieke Verduijn (piano) and Gerben Budding (organ).

ARS MUSICA ORCHESTRA

The relatively short history of the Ars Musica Orchestra (founded in 2015) can already list several high points, including their performance with the Ars Musica Chamber Choir in the four-part television series *Allegro: from Sweelinck to Stravinsky* and a television broadcast for NPO of Bach's *St John Passion* in 2024. The orchestra's programming under conductor Patrick van der Linden includes works that make connections between geniuses like Bach and Beethoven and other periods. The orchestra is full of young talent and has a solid core of musicians who are united in a passionate desire to make music together.

ARS MUSICA CONCERT CHOIR

The founding of Ars Musica (2008) marked the start of the Ars Musica Concert Choir, a group of trained singers who enjoy taking on new musical challenges under its artistic director and founder Patrick van der Linden. The choir not only performs varied programmes of the great works of the choral repertoire but also regularly programmes rarely performed works. They have collaborated with the Ars Musica Orchestra for television broadcasts of Bach's *St Matthew* and *St John Passions*.

PATRICK VAN DER LINDEN

Patrick van der Linden is a conductor and music theorist who inspires people to make music together. He has studied choral conducting, orchestral conducting and music theory and constantly develops initiatives to pass on his musical knowledge during his projects. He is artistic director and conductor of the Ars Musica Concert Choir, Chamber Choir and Orchestra and is also permanent conductor of the Haags Toonkunkoor and the Zeeuws Vocal Ensemble. He has appeared as guest conductor with various professional choirs and orchestras both at home and abroad; he has appeared with the Royal Military Band Johan Willem Friso and also made an impression during festivals in Salzburg and Vienna. He is perfectly suited for working with and developing young musical talent and his teaching position at the Royal Conservatoire in The Hague is therefore a perfect complement to his career. Patrick's concert programmes are characterised by their great cohesion, surprising connections and broad range of musical styles.

Dit album is een eerbetoon aan Felix Mendelssohn Bartholdy, een componist die ik als kind al bewonderde. Die bewondering is niet universeel, want zijn werken zijn controversieel ontvangen, vooral na zijn dood. Deze controverse heeft regelmatig geleid tot misverstaan of onvolledige beoordeling van zijn muziek.

Voor Robert Schumann was Felix de Mozart van de 19e eeuw. Goethe vond de jeugdcomposities van Mozart zelfs babygebrabbel in vergelijking met die van Mendelssohn. Tegelijkertijd heeft de discussie over het werk van Felix er misschien ook aan bijgedragen dat zijn jeugdcomposities nauwelijks bekendheid genieten, in tegenstelling tot die van zijn grote voorbeeld Mozart. Wat mij betreft mag het dramatische *Kyrie in D* van de 15-jarige Felix daarom vaker op de concertprogramma's staan.

Zijn werk kan niet worden losgezien van de opvoeding in het gezin Mendelssohn. In huiselijke kring wordt veel gemusiceerd en Felix heeft zelfs zijn eigen kamerorkest ter beschikking. Bovendien heeft hij in zus Fanny een belangrijke muzikale evenknie die hem stimuleert én becommentarieert. Ter ere van haar verjaardag gaat Felix' *1e Symfonie* in 1824 in première tijdens een besloten feest in huize Mendelssohn. In de jaren ervoor ontstaan er al twaalf strijkerssymfonieën. Felix zal flexibel zijn omgegaan met de orkestbezetting in die tijd. Enkele van zijn strijkerssymfonieën zijn later opnieuw georkestreerd voor andere gelegenheden of simpelweg als studiemateriaal. Daarnaast past een kamerorkest veel beter in de setting van huismuziek. Misha Sporck's nieuwe orkestratie van Felix' *Symfonie Nr. 1* moet tegen die achtergrond worden gezien, passend in de flexibele orkestbezetting van zijn jeugdcomposities.

Tot en met maart 1829 woont Felix thuis in Berlijn. Zijn invloed op de muziekwereld is immens als hij op 11 maart 1829 Bachs Matthäus-Passion weer uitvoert, tegen alle stromen in. Na die uitvoering maakt hij ook furore over de grens, die begint met buitenlandse reizen door Europa. Voor mij is dit een natuurlijk einde van zijn muzikale jeugd, een periode waarin veel van zijn werken dikwijls ook thuis worden uitgevoerd. De koraalcantate *Wer nur den lieben Gott lässt walten* ontstaat in de loop van het jaar 1828 of misschien begin 1829 en geldt daarom als één van zijn laatste jeugdcomposities.

We ontdekten zijn concertaria *Ave Maris Stella* (1828) voor sopraan en orkest en waren verrukt over de intieme schoonheid van de muziek. We vroegen ons af: waarom klinkt dit werk nu zo weinig in de concertzalen? Dat hij zelfs in tragische omstandigheden een positieve toon kon aanslaan, zegt immers niets over een gebrek aan gravitas in zijn kunst?

'Je moet een genie zijn om het genie van Bach te kunnen doorgronden.'
(Carl Friedrich Zelter, docent van Felix over Felix)

Patrick van der Linden

Wonderkind groot gebracht met Bach

CLEMENS ROMIJN

Hij werd van jongs af aan groot gebracht met de muziek van Johann Sebastian Bach: Felix Mendelssohn (1809-1847). Als welvarend wonderkind groeide hij op in Berlijn, waar hij zich vooral boog over zijn muzikale idolen uit het verleden: Bach, Händel en Mozart. Het ouderlijk huis van Mendelssohn in Berlijn was op zondagen een ontmoetingsplaats van musici, dichters en schrijvers. Hier kwamen Heinrich Heine en Wilhelm Müller over de vloer, en Carl Maria von Weber. Voor de wekelijkse concerten componeerde Mendelssohn al vanaf zijn elfde liederen, kleine symfonieën voor strijkers en korte opera's.

Is het vreemd dat we in de hier gezongen muziek echo's van Bach horen doorklinken? Bij het grote publiek was hij zo goed als vergeten, maar in een kleine kring van kenners werd zijn muziek in ere gehouden. Het was toch Mendelssohn die een eeuw na de première in 1729 Bachs *Matthäus-Passion* onder het stof vandaan haalde en voor het eerst weer liet klinken? Hij was toen nog maar een jongen van negentien. Door deze historische daad zette hij de nog altijd voortdurende Bachrevival in gang en ook de traditie van de jaarlijkse uitvoering van de *Matthäus-Passion* in de Thomaskirche in Leipzig.

Mendelssohn had zijn fascinatie voor Bach meegekregen van zijn leraar Carl Friedrich Zelter, dirigent van de Berliner Singakademie, waarvan ook Felix sinds zijn jonge jaren lid was. De bibliotheek van de Singakademie bezat een grote collectie manuscripten met muziek van Bach en zijn zonen, die na de Tweede Wereldoorlog in Kiev terecht kwam en nog maar een paar jaar geleden weer is teruggevonden. In Bach en Händel vonden Zelter en Mendelssohn de lichtende voorbeelden voor een pure en ideale stijl van kerkmuziek. Zelter zette zijn begaafde leerling als eerste compositieoefeningen vierstemmige koralen voor en psalmzettingen in strenge stijl. Bijzonder is dat Mendelssohn, die op zijn zevende van de Joodse naar de Christelijke godsdienst was overgegaan, gaandeweg de belangrijkste vertegenwoordiger van de protestantse kerkmuziek in het negentiende-eeuwse Duitsland werd. Zo zagen zijn tijdgenoten hem vooral. Meer dan de man van de *Schotse symfonie* en het beroemde *Vioolconcert*. Ongeveer tachtig geestelijke koorwerken liet Mendelssohn na.

Van eenvoudige koorzettingen tot monumentale oratoria als *Paulus* en *Elias*, die net als de oratoria van Händel niet voor de kerk maar voor de concertzaal werden geschreven. Drie van die vroege geestelijke koorwerken klinken hier, zij aan zij met twee symfonieën uit zijn jonge Berlijnse jaren.

In 1825 nam Abraham Mendelssohn zijn zoon Felix van zestien mee naar Parijs, om Luigi Cherubini, destijds directeur van het conservatorium, om raad te vragen over het talent van de jonge componist. Als een voorbeeld van zijn compositorische kunnen overhandigde Mendelssohn aan Cherubini het hier opgenomen *Kyrie in d*. Hier lijkt Mendelssohn een zoon van Mozart en een kleinzoon van Bach te zijn. Zo ook in de prachtige koraalcantate '*Wer nur den lieben Gott läßt walten*' voor sopraan, koor en strijkers van vier jaar later. De beroemde koraalmelodie van Georg Neumark uit 1657 die wereldfaam kreeg dankzij Bach, ligt hier niet in de bovenstem maar in de bas. Eveneens voor sopraan met begeleiding van blazers en strijkers en uit dezelfde tijd is het *Ave maris stella* van een minuut of acht. De solopartij bij de première in Berlijn in 1829 werd gezongen door Pauline Anna Milder-Hauptmann, ook soliste in de uitvoering van de *Matthäus-Passion* datzelfde jaar.

Over zijn twaalf bewaarde strijkerssymfonieën oordeelde Mendelssohn later als vinger-oefeningen van een beginnening. Ten onrechte. Want ondanks de sporen van Bach, Händel, Haydn en Mozart vertoont de *Tiende symfonie in b* geniale trekken en een voor een jongen van veertien verbluffende fantasie en vaardigheid. Zo ook zijn *Symfonie nr. 1 in c*, dooraderd met Bach en Mozart, en onder Felix' leiding met groot succes ten doop gehouden in Londen.

NANETTE MANS

Met haar heldere, warme stemgeluid is Nanette Mans (2000) een veelzijdige sopraan. Ze studeerde Klassiek Zang bij Henk Neven aan Codarts en treedt vaak solistisch op in oratoria, passies en lied. Onlangs maakte zij haar solodebuut in Italië en Duitsland. Nanette volgde masterclasses bij o.a. Margreet Honig, Charlotte Margiono en diverse gerenommeerde musici tijdens de Udo Reinemann International Masterclasses. Ze vormt duo's met pianist Mieke Verduijn en organist Gerben Budding.

ARS MUSICA ORKEST

De nog jonge geschiedenis van het Ars Musica Orkest (opgericht in 2015) kent al verschillende hoogtepunten. Zo verzorgde het orkest met het Ars Musica Kamerkoor de vierdelige televisie-serie *Allegro: van Sweelinck tot Stravinsky*. In 2024 klonk de uitvoering van Bachs *Johannes Passion* door Ars Musica tijdens een televisie-uitzending voor de NPO. Onder leiding van Patrick van der Linden speelt het orkest programma's die verbanden maken tussen genieën als Bach en Beethoven en nieuwe tijdperken. Het orkest bruist van jong talent en kent een vaste kern van musici die elkaar vinden in hun hartstochtelijke wens samen muziek te maken.

ARS MUSICA CONCERTKOOR

De oprichting van Ars Musica (2008) vormde de start van het Ars Musica Concertkoor, dat bestaat uit geschoolde zangers die graag nieuwe muzikale uitdagingen aangaan. De artistieke leiding ligt in handen van oprichter Patrick van der Linden. Het koor brengt gevarieerde programma's met hoogtepunten uit de koorliteratuur. Daarnaast programmeert het koor regelmatig zelden uitgevoerde composities. In samenwerking met het Ars Musica Orkest werden voor de Nederlandse televisie zowel de *Matthäus* als de *Johannes Passion* van Bach uitgezonden.

PATRICK VAN DER LINDEN

Patrick van der Linden is een dirigent en muziektheoreticus die inspireert tot samen muziek maken. Hij studeerde koordirectie, orkestdirectie en muziektheorie. Hij onderneemt voortdurend initiatieven om kennis van muziek over te dragen tijdens muzikale projecten. Als chef is hij verbonden aan het Ars Musica Concertkoor, Kamerkoor en Orkest. Daarnaast is hij als vaste dirigent verbonden aan het Haags Toonkunstkoor en het Zeeuws Vocaal Ensemble. Als gastdirigent werkte hij met diverse professionele koren en orkesten in binnen- en buitenland. Zo was hij onder meer te gast bij de Koninklijke Militaire Kapel Johan Willem Friso en maakte hij indruk tijdens festivals in Salzburg en Wenen. Het werken met en ontwikkelen van jong muzikaal talent is hem op zijn lijf geschreven. Zijn docentschap aan het Koninklijk Conservatorium Den Haag past dan ook geheel in zijn muzikale loopbaan. De concertprogramma's van Patrick kenmerken zich door een grote samenhang, verrassende verbanden en een breed spectrum aan muziekstijlen.

Felix Mendelssohn Bartholdy (1809-1847)

1 Kyrie in D minor

Kyrie eleison.
Christe eleison.
Kyrie eleison.

Lord have mercy upon us.
Christ have mercy upon us.
Lord have mercy upon us

3 Ave Maris Stella

Ave, maris stella,
Dei Mater alma.
Atque semper Virgo,
felix caeli porta.

Hail, O Star of the ocean
God's own Mother blest,
ever sinless Virgin,
gate of heavenly rest.

Sumens illud Ave
Gabrielis ore,
Funda nos in pace,
mutans Hevae nomen.

Taking that sweet Ave,
which from Gabriel came,
peace confirm within us,
changing Eve's name.

Solve vincla reis,
profer lumen caecis,
Mala nostra pelle,
bona cuncta posce.

Break the sinners' fetters,
make our blindness day,
Chase all evils from us,
for all blessings pray.

Monstra te esse matrem :
Sumat per te preces,
qui pro nobis natus
tulit esse tuus.

Show thyself a Mother,
may the Word divine
born for us thine Infant
hear our prayers through thine.

Virgo singularis,
inter omnes mitis,
nos culpis solutos
mites fac et castos.

Virgin all excelling,
mildest of the mild,
free from guilt preserve us
meek and undefiled.

Vitam presta puram,
iter para tutum,
ut videntes Jesum,
semper collaetemur

Keep our life all spotless,
make our way secure
till we find in Jesus,
joy for evermore.

Sit laus Deo Patri,
summo Christo decus,
Spiritu Sancto,
tribus honor unus.
Amen.

Praise to God the Father,
honor to the Son,
in the Holy Spirit,
be the glory one. Amen.

Cantata 'Wer Nur Den Lieben Gott Lässt Walten'

Georg Neumark (1621-1681)

8 Mein Gott, du weißt am allerbesten
das, was mir gut und nützlich sei.
Hinweg mit allem Menschenwesen,
weg mit dem eigenen Eingebäu.
Gib, Herr, das ich auf dich nur bau,
und dir alleine ganz vertrau.

My God, you know best of all
what is good and useful for me.
Away with all human beings,
Away with my own ideas of selfhood.
Grant, Lord, that I may build only on you
and trust in you alone.

9 Wer nur den lieben Gott läßt walten
Und hoffet auf ihn allezeit,
Den wird er wunderlich erhalten
In allem Kreuz und Taurigkeit.

Whoever lets God only reign
And hopes in him always,
He will be miraculously sustained
Through every cross and sorrow.

Wer Gott, dem Allerhöchsten, traut,
Der hat auf keinen Sand gebaut.

10 Er kennt die rechten Freudesstunden,
Er weiß wohl, wenn es nützlich sei;
Wenn er uns nur hat treu erfunden
Und merket keine Heuchelei,
So kömmt Gott,
eh wir uns versehn,
Und lasset uns viel Guts geschehn.

11 Sing, bet und geh auf Gottes Wegen,
Verricht das Deine nur getreu
Und trau des Himmels reichem Segen,
So wird er bei dir werden neu;
Denn welcher seine Zuversicht
Auf Gott setzt, den verläßt er nicht.

He who trusts in God the Most High
Has not built on sand.

He knows the true hours of joy,
He knows well when it is useful;
If He has found us faithful
And sees no hypocrisy in us,
God will come
Before we know it
And let many good things happen to us.

Sing, pray and walk on God's path,
Do faithfully only what is yours to do
And trust in heaven's rich blessing,
For thus it will be renewed in you;
Whoever puts his trust in God,
God will not forsake him.

COLOPHON

Production

Channel Classics Records

**Producer, recording engineer, editing,
mastering**

Jared Sacks

Cover design

Ad van der Kouwe

Liner notes

Clemens Romjlin

Translations

Peter Lockwood (liner notes & sung
texts 8-11)

Recording location

Waalse Church Amsterdam

Recording date

November 2023

Technical information

Microphones

Brüel & Kjær 4006, Schoeps

Digital converter

Horus / Merging Technologies (DSD256)

Editing software

Pyramix Workstation / Merging
Technologies

Cables*

Van den Hul

Microphone pre amplifiers

Rens Heijnis, custom design

Mastering Room

Speakers

Grimm LS1

Cables*

Van den Hul

*exclusive use of Van den Hul 3T cables

This recording was made possible by the generous support of:

Art & Vicens
KUNST- en CULTUURFOND

Lansigt
accountants en
belastingadviseurs

vanPelt

ROZA

W
WAARDE
VOOR JE
GELD

